

УДК 82.091+[821.161.2Коліс.:82-94Вел.]

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2026-217-9>**КОЗАЦЬКИЙ СВІТ У ТВОРЧОСТІ ГРИГОРІЯ КОЛІСНИКА:
ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ЛІТОПИСІВ У ТВОРАХ ПИСЬМЕННИКА****THE COSSACK WORLD IN THE WORKS OF HRYHORII
KOLISNYK: INTERPRETATION OF CHRONICLES
IN THE WRITER'S PROSE****Брижіцька І. П.,***orcid.org/0000-0002-7424-7773**кандидат філологічних наук, науковий співробітник**Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка**Національної академії наук України*

Статтю присвячено аналізу художнього осмислення постаті Івана Мазепи в романі Григорія Колісника «Мазепа-гетьман». У центрі дослідження – інтерпретація образу гетьмана як складної історичної та психологічної постаті, що поєднує риси державного діяча, політичного стратега й трагічного героя.

Підкреслюється, що козацька тематика в українській літературі відіграє важливу роль у формуванні національної історичної пам'яті, а постать Мазепи протягом століть викликає суперечливі оцінки – від звинувачень у зраді до визнання його борцем за державну незалежність України.

У статті простежено джерельну основу роману, зокрема використання автором літописних матеріалів, насамперед Літопису Самійла Величка, а також історичних документів, листів та універсалів. Зазначено, що поєднання документальності з художньою інтерпретацією створює ефект історичної достовірності й водночас дозволяє глибше розкрити внутрішній світ героя. Г. Колісник не обмежується традиційною літописною оповіддю, а зосереджується на психологічних мотивах дій Мазепи, використовуючи внутрішні монологи, сповідальні роздуми, сни та символічні образи.

У дослідженні наголошено на державницькій концепції образу гетьмана, яка визначає ідейну основу роману. Мазепа постає не зрадником, а далекоглядним політиком і патріотом, що прагне визволити Україну з-під чужоземної влади та утвердити її як самостійну державу. Особливу увагу приділено висвітленню його меценатської діяльності, підтримки освіти й культури, а також ролі в розвитку духовного життя тогочасного суспільства.

Підкреслено, що письменник свідомо уникає ідеалізації героя, показуючи його як живу людину з внутрішніми суперечностями, сильними почуттями й моральними сумнівами. У результаті образ Мазепи набуває рис трагічного державника, доля якого тісно переплітається з драматичною історією України.

Ключові слова: Іван Мазепа, історичний роман, художня інтерпретація історії, образ гетьмана, українська історична проза, державницька ідея, Григорій Колісник.

The article is devoted to the analysis of the artistic interpretation of the figure of Ivan Mazepa in the novel *Mazepa–Hetman* by Hryhorii Kolisnyk. The study focuses on the interpretation of the hetman's image as a complex historical and psychological figure that combines the features of a statesman, a political strategist, and a tragic hero.

It is emphasized that the Cossack theme in Ukrainian literature plays an important role in shaping national historical memory, while the figure of Mazepa has for centuries provoked controversial assessments – from accusations of treason to recognition of him as a fighter for Ukraine's state independence.

The article examines the source base of the novel, particularly the author's use of chronicle materials, primarily the *Chronicle of Samiilo Velychko*, as well as historical documents, letters, and universals (official decrees). It is noted that the combination of documentary evidence with artistic interpretation creates an effect of historical authenticity and at the same time allows for a deeper revelation of the hero's inner world. Kolisnyk does not limit

© Брижіцька І. П., 2026

Стаття поширюється
на умовах ліцензії
відкритого доступу (CC BY 4.0)

himself to the traditional chronicle narrative but focuses on the psychological motivations of Mazepa's actions, employing internal monologues, confessional reflections, dreams, and symbolic images.

The study emphasizes the state-building concept of the hetman's image, which forms the ideological basis of the novel. Mazepa appears not as a traitor but as a far-sighted politician and patriot who strives to liberate Ukraine from foreign domination and establish it as an independent state. Particular attention is paid to the depiction of his patronage activities, his support for education and culture, and his role in the development of the spiritual life of society at that time.

It is stressed that the writer deliberately avoids idealizing the hero, portraying him as a living person with internal contradictions, strong emotions, and moral doubts. As a result, the image of Mazepa acquires the features of a tragic statesman whose fate is closely intertwined with the dramatic history of Ukraine.

Key words: Ivan Mazepa, historical novel, artistic interpretation of history, image of the hetman, Ukrainian historical prose, state-building idea, Hryhorii Kolisnyk.

Постановка проблеми. Незважаючи на значну кількість художніх і наукових інтерпретацій постаті Івана Мазепи, проблема її висвітлення в сучасній українській прозі, зокрема у зв'язку з використанням літописних джерел, потребує подальшого дослідження. Особливий інтерес у цьому контексті становить роман Григорія Колісника «Мазепа-гетьман», у якому автор пропонує власне бачення ролі гетьмана в історії України, поєднуючи документальні свідчення з художнім трактуванням історичних подій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Постать Івана Мазепи вже тривалий час перебуває в центрі уваги істориків, літературознавців і культурологів. Серед ґрунтовних досліджень варто відзначити праці С. Павленка, В. Лавренчука, В. Шевчука, М. Корпанюка та ін., які засвідчили ґрунтовне осмислення діяльності Мазепи як політичного та державного діяча. Значний масив джерел про гетьмана зібрано в бібліографічному покажчику [1], що засвідчує масштабність наукових зацікавлень цією постаттю. Водночас окремі аспекти художньої інтерпретації образу Мазепи в сучасній літературі залишаються недостатньо дослідженими.

Мета дослідження. Проаналізувати особливості інтерпретації літописної традиції та художнього відтворення образу Івана Мазепи у творі Григорія Колісника «Мазепа-гетьман». Особливу увагу зосередити на тому, як на основі історичних джерел формується багатогранний образ гетьмана як державника, політика й трагічної особистості.

Виклад основного матеріалу. Протягом століть козацька тематика посідала чільне місце в культурному просторі України, оскільки нерозривно пов'язана з її минувиною та національною самобутністю. Козацтво як унікальне явище значно вплинуло на формування історичної пам'яті та суспільної свідомості, ставши невичерпним джерелом як наукових роздумів, так і художніх інтерпретацій. У цьому широкому історико-культурному контексті особливої уваги набуває постать Івана Мазепи – одного з найсуперечливіших і водночас найяскравіших діячів козацької доби. Його ім'я здавна привертало увагу поетів, драматургів і прозаїків. Образ Мазепи й сьогодні породжує дискусії: ким він був насправді – відданим захисником Батьківщини чи політиком, звинуваченим у зраді? Відповіді на ці запитання шукають не лише історики, а й письменники, адже художня література нерідко дає змогу глибше й багатогранніше проаналізувати складні сторінки минулого.

У художніх життєписах про Мазепу помітна певна тенденційність, викривлення фактів, акцентування на «зраді», що зумовлювалося ідеологічними нашаруваннями. За доби незалежності України відбулося переосмислення його ролі та фактична реабілітація, адже державницька політика гетьмана була спрямована на об'єднання українських земель у цілісну державу. Інтерпретацію історичної правди та художнє відтворення життєвого шляху гетьмана репрезентують численні твори, зокрема трилогія Б. Лепкого «Мазепа», поема В. Сосюри «Мазепа», романи у віршах І. Шкурая «Батурина», А. Гудими «Сповідь Мазепи», Л. Горлача «Мазепа», К. Мотрич «Мотрині ночі» та інші. Проте жоден із цих творів не дає вичерпної картини історичної доби та постаті гетьмана.

Наприкінці ХХ століття з'явився роман Григорія Колісника «Мазепа-гетьман», що увійшов до трилогії «З меча і до орала» (1990) [2]. У цьому творі автор запропонував власне бачення ролі гетьмана в історії України, прагнучи уникнути як беззастережної ідеалізації, так і спрощених оцінок. За словами В. Лавренчука, твір письменника слід розглядати як одну з перших спроб неупередженого аналізу діяльності гетьмана й висвітлення її наслідків без тенденційності та ідеологічного впливу [3, с. 2].

Роман відкривається біблійним епіграфом із Євангелія від Івана: «Истина визволить вас» (Ів.8:32). У християнській традиції цей вислів утверджує ідею духовного визволення через пізнання Божої правди. У художньому контексті твору біблійна цитата набуває глибокого ідейного значення: вона символізує прагнення до історичної правди та національної свободи. Підкреслюється, що справжнє розуміння ролі Мазепи звільняє від хибних уявлень про нього, а вірність власним переконанням надає героєві внутрішню свободу навіть у трагічних обставинах. Як зауважує М. Хорошков, автор прагнув «оцінити постать Мазепи та наслідки його державницької діяльності без ідеологічних упереджень» [4, с. 206–207]. Це свідчить про намагання письменника подати образ гетьмана виважено й об'єктивно, спираючись на історичну правду та уникаючи однобічних трактувань.

Вагомим джерелом для письменника став Літопис Самійла Величка, у якому підкреслено дипломатичний хист Мазепи, його освіченість, знання мов і звичаїв інших народів [5, с. 170]. У цьому літописі постать гетьмана постає багатовимірною: автор не лише відзначає його політичні здібності, а й намагається показати складність характеру та суперечливість вчинків. За словами М. Корпанюка, літописець відзначав розум, енергійність і вміння гетьмана здобувати прихильність впливових осіб, водночас не уникаючи й критичних характеристик, як «невістух» і «макіавель» [6, с. 456–457]. Така амбівалентність оцінок свідчить про прагнення до більш об'єктивного зображення історичної постаті, що поєднує як позитивні риси, так і суперечливі прояви особистості. На думку Валерія Шевчука, роман Г. Колісника можна поєднати з літописом завдяки спільному історичному мисленню, бароковій мовній образності та морально-філософському підходу до подій [7, с. 3].

Спираючись на документальні матеріали – універсали, листи, офіційні акти, – Г. Колісник відтворює історичні події з опорою на достовірні джерела. Кожен розділ роману супроводжується своєрідною довідкою про важливі, часто трагічні події доби: «18 квітня 1708 року до Вітебська були привезені Кочубей та Іскра» [2, с. 130]; «15 червня 1708 року військо Карла XII, залишивши Радосовиці, де таборилося, перейшло річку Березину. Третього липня був бій під Головчиною...» [2, с. 154]; «25 жовтня 1708 року вождь війську і народу Іван Степанович Мазепа неспішно котив поза Десною» [2, с. 168]; «упривечір 28 жовтня по гетьмана приїхали, і уранці 29-го він уперше став на очі Карла XII» [2, с. 170]; «30 грудня шведське військо, так і не здобувши Веприк, одійшло на Зеньків» [2, с. 196]; «вночі з 27 на 28 січня король сам повів дві тисячі кінноти на Опішню» [2, с. 198]; «29-го шведи змушені були Опішню залишити» [2, с. 198]. Таке залучення фактичного матеріалу засвідчує прагнення автора до максимальної історичної точності. Співвідношення художнього викладу з документально підтвердженими подіями визначає мистецьку цінність роману, формуючи цілісне уявлення про епоху та її діячів. Водночас Г. Колісник значно розширює межі літописної оповіді: якщо Самійло Величко переважно фіксує й оцінює події, то письменник інтегрує у тканину твору різноманітні історичні джерела, поєднуючи їх із художнім викладом.

Розвиваючи образ гетьмана, Г. Колісник показує, що шлях Мазепи до гетьманської булави виявився тривалим і сповненим випробувань. Лише у шістьдесят років він обійняв найвищу державну посаду, до якої прямував «довго й уперто» [2, с. 48]. Така деталь підкреслює закономірність його сходження на вершину влади, вистраждану роками служби, дипломатичних місій і політичних компромісів. Незважаючи на стриманість описів, портрет залишається одним із ключових художніх засобів творення образу, адже саме через нього здійснюється «типізація

та втілюється авторська ідея» [3, с. 48]. Серед провідних рис персонажа автор виокремлює «горючі очі» [2, с. 138], «чудотворну силу» [2, с. 170], «світле лице мудреця» [2, с. 44], «середній зріст», «худорляву статуру», «вислі, за польським звичаєм, вуса», «туге, загартоване до хрсту тіло» [2, с. 26]. Він постає як «мудрий» [2, с. 44] і всебічно «ерудований» [2, с. 170] діяч із «глибокими знаннями» [2, с. 110], якого «не тільки читили, а й любили» [2, с. 110].

Автор акцентує увагу на фізичній витривалості Мазепи: він здатен зносити «спеку чи стужу», «безсоння» та «великі труди», уникаючи смерті, яка, здавалося, «виходила йому наперейми, і то не раз, і не два» [2, с. 98]. Підкреслюючи твердість характеру гетьмана, Карл XII називав його «людиною своєрідною, мов метеорне залізо», якій небайдужі «і щастя, і земне горе» [7, с. 16].

У романі чітко окреслено авторську позицію: Мазепа постає державним діячем і оборонцем України. Його слова про готовність стояти за свободу українців розкривають глибоке почуття обов'язку та відповідальності: «Я старий, спору ніякого, дуже старий! Вже не має ні жони, ні дітей! Давно міг би від'їхати кудись... до Польщі або в іншу якусь країну, щоб у повному спокої скінчити ті нечисленні роки, які ще лишилося мені прожити. Але, управляючи Україною, знаючи все, як воно повелось... Ні! Не можу я сидіти, склавши руки, віддавши отчий край в немилосердні утиски гнобителя» [2, с. 212].

У критичні моменти життя Мазепа виявляє внутрішню стійкість, аналізуючи прожите й оцінюючи власні рішення через історичну долю країни: «Стоячи однією ногою в могилі, у мареннях повертається думками до минулого, болісно переосмислює власні вчинки й водночас наказує зміцнювати оборону Батурина» [2, с. 220]. У такому стані його не полишає занепокоєння за майбутнє держави, що свідчить про усвідомлення відповідальності за її долю. Через внутрішні монологи автор розкриває трагізм постаті, змушеної відповідати перед сучасниками й історією, порушуючи складні питання особистої провини та історичної необхідності: «Хіба він, Мазепа, призвів до розділу України...?» [2, с. 47]. Цей риторичний сумнів увиразнює внутрішній конфлікт героя та підкреслює складність історичних обставин, у яких йому доводилося діяти.

Письменник акцентує не лише на політичній діяльності гетьмана, а й на його ролі мецената та просвітника. У романі наголошено на підтримці братств, розвитку шкільництва, опіці над монастирями та храмами. Особливого значення набуває відродження Києво-Могилянської академії, що постає як стратегічний крок у формуванні інтелектуального підґрунтя держави. Освіта в концепції Мазепи – запорука духовної сили нації та її майбутньої незалежності. Гетьман «видав універсал на потвердження киево-богоявленському братству... ввівши у правило брати в науку переважно з родин туземного населення. Тож діти українців... мали нагоду здобувати» знання «в зело справжніх навчателів-мудролюбців» [2, с. 29]. На думку Мазепи «уже сама з'ява школи... віщувала одмінність життя України, яке попереду. Не для меча, не для потали, справжні глибинні знання» [2, с. 36]. Як зазначає С. Павленко, «під патронатом гетьмана опиняються найважливіші реставраційні роботи у духовних закладах, закладаються фундаменти нових храмів, монастирів» [8, с. 139]. Це підкреслює вагому роль Мазепи у зміцненні культурно-освітнього та духовного життя України, що стало важливим чинником її історичного розвитку.

Державницька діяльність Мазепи у романі Г. Колісника поєднується з рисою щедрості та господарської далекоглядності. У нього «не було скарбника», він «про грошові справи клопотався сам», «збивав гріш до гроша, тисячу до тисячі! З часом завів великі два клади. Один був у надійному місці у Білій Церкві, другий – у Києві» [2, с. 115]. Роздаровуючи маєтки й коштовності старшині, гетьман забезпечував їм матеріальну стабільність і водночас формував коло відданих соратників.

Приклад меценатства й державницької щедрості Мазепи розкривається у творі як важлива риса його політичного та особистого характеру. Автор відтворює атмосферу достатку й роз-

коші гетьманського двору, підкреслюючи добротворчість його щедрот: «Мазепа, оволодівши й посівши всіма достатками і багатствами Самойловичевими, котрі були як у війську, так і в Батурині, влаштував упродовж немалого часу зі своїми старшинами часті, мало не щоденні багаті і пишні бенкети... І ближні слуги та кривні Мазепини, котрі були перед його гетьманством увіч убогі, невзабарі при гетьмані своєму стали багатими» [2, с. 361–362]. Водночас письменник наголошує, що діяльність Мазепи не обмежувалася турботою про наближених. Його увага була спрямована і на стан простого люду, на господарський добробут країни. Це виразно передано в епізоді: «Гетьман Мазепа з тривогою поглядав на жовті лани. Чи устигнуть серпи і коси?... Хліб звозили на токи. І коли зайшла пора ціпів та котків, Іван Степанович вирішив – голод омине...» [2, с. 157]. Ці слова засвідчують далекоглядність гетьмана, його вміння мислити не лише категоріями влади, а й потребами народу.

Усвідомлюючи складність історичних обставин, у яких опинилася Україна між двома могутніми імперіями, Мазепа обирає виважену й самостійну політичну стратегію, уникаючи механічного наслідування дій своїх попередників. «Хотілося, щоб Будівничим звали не когось, а тільки його, гетьмана Мазепу! Адже тільки він на старості зважився шукати для України права стояти на міцних ногах, більше не шукаючи підмоги ні у Литви, ні у Польщі, ні в північного руського государя», щоб «під синім небом уздовж Дніпра опісля нього зосталася сучасна європейська держава, якої ніколи не було. Не було ніколи, навіть при Зіновії Богдані Хмельницькому!» [2, с. 48–49]. У цих словах особливо виразно показано масштаб державницького мислення гетьмана, його прагнення до творення сильної та незалежної держави.

Письменник не вдається до ідеалізації образу, не приховує його людських слабкостей і внутрішніх суперечностей – зокрема, прихильності до жінок [2, с. 27] та проявів суворості [2, с. 84]. На думку В. Лавренчука, характеризуючи постать гетьмана, Г. Колісник, безперечно, враховував ті принизливі ярлики й ідеологічні кліше – як-от «зрадник», «анафемник», «ловелас», «гріхоловодник», – якими образ Мазепи тривалий час був обтяжений у працях істориків, політиків і літераторів. Водночас, як видається, письменник не ставить за мету прямого спростування цих міфів чи відкрити полеміку з усталеними ідеологічними схемами [4, с. 4]. Погоджуючись із позицією дослідника, варто зазначити, що Г. Колісник обирає іншу художню стратегію: він вибудовує образ і розставляє смислові акценти так, що постать гетьмана постає цілісною, багатовимірною й переконливою без прямого заперечення чужих оцінок. Таким чином у творі формується антиімперське та позбавлене «анафемного» потрактування постаті й діяльності Мазепи.

Далі автор розгортає образ гетьмана як героя з виразними рисами романтичної особистості – вольового та здатного викликати щире захоплення й глибокі почуття. Документальні листи до Мотрі відкривають ніжний і чутливий бік його натури. Г. Колісник вводить до тексту дванадцятий лист, зберігаючи його мовну своєрідність: «Моя сердечна кохана Мотроненко! Уклін мій відбиваю вашій милості моє серденько; а при поклоні я посилаю вам гостинця книжечку й обручик діамантовий, прошу тоє завдячне прийняти, а мене в любові своїй неодмінно ховати нім дасть Бог з ліпшим привитаю. За тим цілую уста кораловії, ручки біленької і всі члонки тільця твого біленького, моя любенька кохана» [2, с. 114]. Така інтимна тональність листа поглиблює психологічний портрет героя, роблячи його більш людяним і близьким.

Не менш важливим постає зображення стосунків Мазепи із Зофеею-Ганною, племінницею Василя Кочубея. Письменник подає сцени їхніх зустрічей у романтичному ключі, надаючи їм емоційної виразності та символічного звучання. На думку В. Лавренчука, наприкінці роману образ Ганни набуває узагальненого значення: у жалобному вбранні, супроводжуючи поховальну процесію, вона уособлює всю Україну, що проводить в останню путь одного з найвизначніших державних діячів [3, с. 6]. Водночас образ Мазепи має спільні риси з європейською традицією його трактування, започаткованою В. Скоттом. Однак Г. Колісник не зводить постать Мазепи лише до амплуа героя-коханця. Усі його думки й вчинки підпорядковані служінню Україні, і навіть найглибші особисті почуття не затьмарюють у ньому державника.

Особливої уваги заслуговує психологічна глибина образу, досягнута через використання внутрішніх монологів, сповідальних роздумів, снів і видінь. Ці художні засоби дають змогу проникнути у внутрішній світ героя, відчутти його сумніви, тривоги й передчуття. Важливим елементом психологічного портрета стає образ матері – Марії Магдалини, ігумені Київського Вознесенського монастиря. У сценах спілкування з нею гетьман постає не як всемогутній правитель, а як син, що потребує духовної опори: «Я ось візьмусь – і здобуду нечуване! Перемогу, яка не давалась нікому» [2, с. 107]. Сновидіння зі словами матері «Ти погубиш себе» [2, с. 28] набуває символічного значення пророчого застереження, підсилюючи трагізм його долі.

Кульмінацією твору стають події напередодні Полтавської битви. Автор відтворює союз Мазепи зі шведським королем Карлом XII у боротьбі проти Петра I, передає драматизм воєнних подій і суворість зими, коли «до чотирьох тисяч шведських солдатів на морозі заснуло вічним сном» [2, с. 195]. Усвідомлюючи небезпеку ситуації, гетьман звертається до старшини та війська із застереженням: «Я, Мазепа, йду нагадати – якщо ми не виб'ємося з-під московського ярма отепер, то вже не виб'ємося з-під нього ніколи» [2, с. 111]. Його поради Карлові XII щодо припинення наступу й зимового розташування військ свідчать про стратегічне мислення та відповідальність за долю союзників [2, с. 194].

Поразка під Полтавою й останні години життя гетьмана зображені зі стриманою величчю та глибоким драматизмом: «У свої останні години Мазепа, охайно вбраний і спокійний, підніс тост за вірність, але сам уже не торкався ні їжі, ні води. Він прощався з близькими, палив важливі папери, роздавав останні гроші й накази. Хворий, блідий, але твердий духом, гетьман дивився у п'ятьму, ніби шукаючи відповідь. На світанку його знайшли нерухомим, зі схрещеними на грудях руками – він відійшов тихо, як воїн, що сам обирає свою годину» [2, с. 241]. У фіналі роману Мазепа представлений сильною й трагічною постаттю – людиною, зламану історичними обставинами, але не переможеною духовно.

Висновки. Роман Г. Колісника «Мазепа-гетьман» зберігає свою актуальність і в сучасному культурному та суспільному контексті, адже порушує універсальні проблеми – любові й зради, героїзму й моральної слабкості, особистої відповідальності та історичного вибору. Письменник пропонує нове бачення постаті гетьмана, відходячи від усталених стереотипів і демонструючи його як далекоглядного державника, який прагнув забезпечити Україні політичну самостійність. Таким чином, роман Г. Колісника не лише відтворює історичну постать, а й актуалізує питання національної ідентичності, політичної незалежності та відповідальності провідних верств суспільства перед народом, що робить його важливим і сьогодні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мазепа Іван Степанович – гетьман України, видатний державно-політичний і культурний діяч: погляд крізь століття: бібліографічний покажчик / уклад. Л. В. Орел, Н. С. Плужнікова. Київ, 2019. 61 с.
2. Колісник Г. А. Мазепа-гетьман: Роман / З меча і до орала: Романи, повість. Київ, 1990. с. 6–242.
3. Лавренчук В. Літературно-естетичні і громадсько-політичні концепти образу І. Мазепи у візії Г. Колісника. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2008. № 6. С. 2–6.
4. Хорошков М. Українська історична романістика кінця ХХ століття: спроба постколоніального прочитання // *Вісник Маріупольського державного гуманітарного університету. Серія: філологія*. Маріуполь, 2009. № 2. С. 203–210.
5. Величко С. В. Літопис: в 2 т. / ред. О. В. Мишанич. – Київ: Дніпро, 1991. Т. 2. 581 с.
6. Корпанюк М. П. Літописання та історико-мемуарна проза. Історія української літератури: в 12 т. Київ: Наукова думка. 214. Т. 2. 840 с.
7. Шевчук В. Поетика бароко в українських літописах. *Українська мова та література*. 1999. № 31. С. 2–7.
8. Павленко, С. О. Іван Мазепа як будівничий української культури Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2005. 304 с.

Дата першого надходження статті до видання: 26.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.05.2026